

ПРОГРАМ РЕХАБИЛИТАЦИЈЕ ВОЗАЧА КОЈИМА ЈЕ ОДУЗЕТА ВОЗАЧКА ДОЗВОЛА

Нина Драгутиновић-Јовановић, Зоран Алимпић. Срећко Богићевић, Стојадин Јовановић,
Дарко Петровић

Агенција за безбедност саобраћаја Републике Србије

Агенција за безбедност саобраћаја Републике Србије

Булевар Михајла Пупина 2, 11 070 Београд, Србија

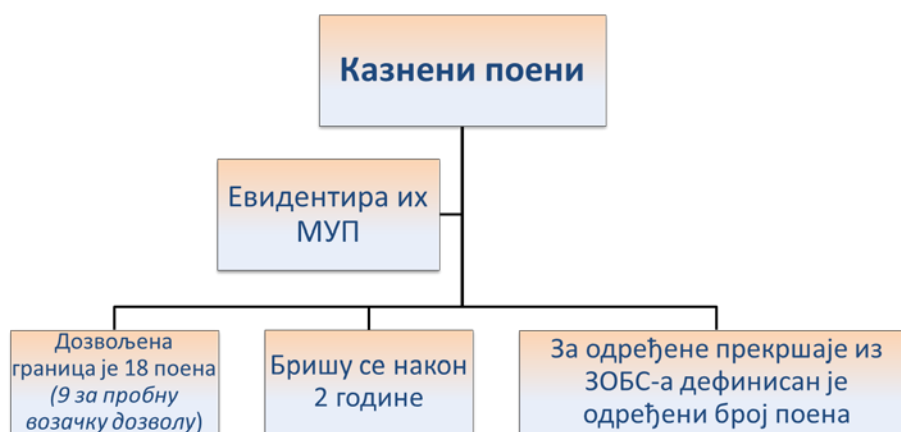
nina.dragutinovic-jovanovic@abs.gov.rs

Резиме: Након увођења система казних поена Законом о безбедности саобраћаја на путевима 2009. године, у Србији је по први пут успостављена европска пракса рехабилитације возача којима је због несавесног управљања возилом и стечених казних поена одузета возачка дозвола. Агенција за безбедност саобраћаја је у јуну 2012. Године одржала први семинар унапређења знања из безбедности саобраћаја за возаче којима је одузета возачка дозвола. Од тада па до данас, одржано је 26 семинара, а кроз процес рехабилитације је прошло преко 250 возача. У раду је представљен програм семинара, посебне методе рада са малим групама, као и социо-демографски профил полазника семинара. Након више од годину дана примене програма рехабилитације возача у Србији, идентификовани су и правци у којем треба усмерити унапређивање процеса рехабилитације.

Кључне речи: казни поени, рехабилитација, одузимање возачке дозволе, семинари унапређења знања, Агенција за безбедност саобраћаја

1. ПРАВНИ ОКВИР ПРОЦЕСА РЕХАБИЛИТАЦИЈЕ И СИСТЕМ КАЗНИХ ПОЕНА

Систем казних поена у Републици Србији је први пут уведен доношењем Закона о безбедности саобраћаја на путевима 2009. године („Службени гласник РС”, број 41/09, број 53/10 и број 101/11). Зависно од тежине прекршаја, возачу се изриче одређени број казних поена, који се бришу по истеку две године од датума стицања. Евиденцију казних поена води Министарство унутрашњих послова од 1. новембра 2010. године.

Слика 1. Систем казних поена

У случајевима када возач стекне 18 и више казних поена (за возаче са пробном возачком дозволом та граница је 9 казних поена) поени се више не могу обрисати, већ се возачу одузима возачка дозвола. Да би возач поново стекао право на управљање моторним возилом, мора похађати семинар унапређења знања из области безбедности саобраћаја и положити испит, након чега му се издаје Уверење о положеном испиту унапређења знања. Са уверењем,

возач одлази у станицу МУП-а у којој се води у евиденцији возача и започиње поступак враћања возачке дозволе.

Оснивањем Агенције за безбедност саобраћаја Републике Србије и дефинисањем активности рада Агенције створени су предуслови за формирање система рада са возачима којима је одузета возачка дозвола. Осим случаја када возач стекне 18 или више казних поена, возачка дозвола се одузима и у случајевима када је лице:

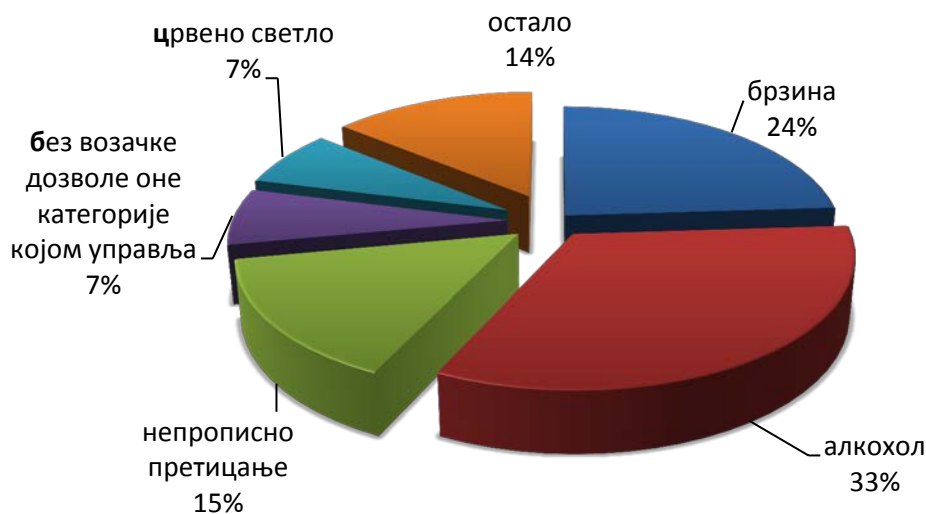
- правоснажном пресудом осуђено за кривично дело против безбедности јавног саобраћаја, које за последицу има смрт лица,
- више од једном у року од пет година правоснажно осуђен за кривично дело против безбедности јавног саобраћаја, које за последицу има тешке телесне повреде другог лица,
- више од једном у року од три године правоснажно осуђен за кривично дело против безбедности јавног саобраћаја, које за последицу има телесне повреде другог лица или имовинску штету.

У Табели 1. приказан је број одузетих возачких дозвола од почетка увођења система казних поена. Ефикасност система казних поена исказана је и повећаним бројем одузетих возачких дозвола, у односу на тренутак ступања на снагу садашњег Закона о безбедности саобраћаја на путевима. Овакав тренд раста се очекује и у блиској будућности, док ће, дугорочно гледано, овај број доћи до свог максимума а потом (у пуној прихваћености система) доћи до пада на неку средњу вредност.

Табела бр. 1 Број одузетих возачких дозвола у периоду 2010. - 2013. година

година	2010	2011	2012	2013	Укупно
број дозвола	54	601	1635	1.635* *до августа	3.826

На слици 2. приказана је расподела казних поена на прекршаје који су најчешће евидентирани. Може се уочити да је навећи број казних поена додељен за прекршаје који се односе на алкохол и брзину, што је и очекивано имајући у виду да су ово и прекршаји за које се лако обезбеђују докази. Очекује се да ће број прекршаја проласка кроз црвени сигнал на семафору бити у порасту због увођења система видео контроле, а самим тим ће се у расподели поена повећати и број поена додељених за ову врсту прекршаја. Такође, очекује се да прекршаји управљања возилом за време забране управљања или након одузимања возачке дозволе буду бројнији, имајући у виду да је поштртен законски критеријум и уведено системско одузимање дозволе.

Слика 2. Расподела казних поена на најчешће евидентиране прекршаје

Да би лице којем је одузета возачка дозвола поново стекло право управљања моторним возилом, мора да задовољи све услове прописане ЗОБС-ом. Возачка дозвола може бити поново издата на захтев лица:

- ако је на посебном здравственом прегледу утврђено да је способан за возача одређених категорија моторних возила, односно скупова возила,
- ако је измирио обавезу плаћања изречене новчане казне за прекршаје због којих су му изречени казни поени, односно ако је измирио обавезу плаћања изречене новчане казне за кривична дела због којих му је одузета возачка дозвола, односно ако је издржао изречену казну затвора за наведене прекршаје, односно кривична дела и
- ако су извршене све мере забране управљања моторним возилом које су му изречене
- ако је присуствовао обавезном семинару унапређења знања из безбедности саобраћаја и положио испит из области унапређења знања из безбедности саобраћаја.

Као што је већ поменуто, на основу ЗОБС-а, Агенција за безбедност саобраћаја Републике Србије је та која организује семинаре унапређења знања и организује и спроводи испит унапређења знања из области безбедности саобраћаја за возаче којима је одузета возачка дозвола. Све активности Агенције везане за рехабилитацију возача којима је одузета возачка дозвола реализују се у Сектору за возаче.

Област рехабилитације возача којима је одузета возачка дозвола, осим ЗОБС-ом, ближе је уређена и Правилником о унапређењу знања из безбедности саобраћаја за возаче којима је одузета возачка дозвола („Службени гласник РС“, број 59/2011, од 10.08.2011. год.).

Слика 3. Систем организације повратка возачке дозволе

2. СЕМИНАРИ УНАПРЕЂЕЊА ЗНАЊА ИЗ БЕЗБЕДНОСТИ САОБРАЋАЈА

2.1 Пријављивање за семинар унапређења знања

Возач који жели да поврати возачку дозволу, пријављује се Агенцији за безбедност саобраћаја за похађање семинара унапређења знања. Пријављивање за семинар подразумева да возач Агенцији доставља пријаву за семинар унапређења знања са пратећом документацијом која треба да садржи доказе: да су измирене новчане казне за начињене прекршаје, да су извршене све мере забране управљања возилом, да су издржане казне затвора (ако су биле изречене), да су измирени трошкови похађања семинара, као и доказ о здравственој способности возача за управљање моторним возилима највише категорије возила која је возачу уписана у возачку дозволу.

Од формирања система семинара унапређења знања, Агенција има за циљ да оствари ефикасну комуникацију са возачима којима је одузета возачка дозвола. Искуством и радом са овом специфичном групом учесника у саобраћају, као и сталном евалуацијом процеса, препознати су фактори који отежавају поједине сегменте процеса рехабилитације. Иако је Агенција носилац овог процеса, у његовој реализацији активирани су и други друштвени субјекти чије ангажовање и рад утичу на ефикасност процеса.

Први контакт и информације о систему кроз који мора да "прође" возач којем је одузета возачка дозвола, возач добија путем интернета или путем телефонског разговора са службеницима Агенције. У овој фази развоја и унапређења процеса рехабилитације неопходно је активније учешће других субјеката укључених у овај процес, као што су Министарство унутрашњих послова, судови и здравствене институције. Свака од карика у ланцу одузимања и повраћаја права на управљање возилом, треба да буде спремна да пружи сервисне информације везане за овај процес. Овакав приступ повећао би ефикасност процеса рехабилитације и скратило време прикупљања неопходне документације.

Након провере садржаја и валидности поднете документације, Агенција обавештава кандидата телефонским, односно писаним путем да ли му је прихваћена пријава или је потребна допуна документације. На овај начин, комуникација између Агенције и возача којем је одузета возачка дозвола се своди на минимум два контаката (телефонским или писменим путем) од пријаве до приступања семинару унапређења знања.

На жалост, комуникација са возачима којима је одузета возачка дозвола често није ефикасна имајући у виду профил возача којима је одузета возачка дозвола (ниже образовање, не познавање процедуре, склоност да се процедуре и правила не поштују, и слично). Најчешћи је случај да свака формална комуникација са овом групом наилази на потешкоће. Возачи којима је одузета дозвола приликом пријаве често имају техничких потешкоћа као што су поседовање и коришћење интернета и компјутера, а примећене су и потешкоће у комуникацији са другим надлежним установама које издају уверења и потврде неопходне за пријаву на семинар унапређења знања.

2.2 Временски и просторни план одржавања семинара

Време и место одржавања семинара, Агенција за безбедност саобраћаја објављује на својој веб страници. План реализације семинара за унапређење знања јавно је доступан како би сви заинтересовани имали увид и могућност да се благовремено пријаве за похађање. На овај начин је омогућено свим полазницима да унапред планирају своје активности и прилагодје време обавезама које подразумева похађање семинара унапређења знања.

Сви кандидати (који испуњавају формалне услове) заинтересовани за предложену локацију, могу се пријавити Агенцији у предвиђеном року (најкасније седам дана пре почетка семинара). Уколико се за предложену локацију пријави минимум шест полазника локација се потврђује, прецизирају се место и време семинара и пријављени кандидати се обавештавају о почетку семинара.

Такође, уколико се за неки од градова који није тренутно у понуди пријави довољан број кандидата, семинар се организује и у тим местима. На овај начин број и локација семинара унапређења знања за возаче којима је одузета возачка дозвола одређује се на основу захтева крајњих корисника.

2.3 Програм и методологија рада на семинарима унапређења знања

Програм семинара за возаче којима је одузета возачка дозвола траје најмање 40 часова на којима се обрађују теме које обухватају најчешће радње, прекршаје и грешке које полазници

чине у саобраћају. Сви полазници су обавезни да у пуном обиму и садржају присуствују семинару, након чега стичу услов да полагају испит провере знања.

Програм обухвата три области:

- Узроци и последице понашања која су довела до одузимања возачке дозволе у трајању од најмање девет радионичарских часова на којима се разговара о разлозима одузимања возачке дозволе, размењују искуства кроз дискусију полазника о узроцима и последицама саобраћајних незгода и ризицима, о искуствима са вожњом под утицајем алкохола и опојних средстава, бесу и агресији и другим слабостима уоченим у свом понашању,
- Прописи о безбедности саобраћаја на путевима у трајању од најмање петнаест наставних часова, на којима се обнављају знања о правилима саобраћаја, а посебан се акценат ставља и на прописе који су се изменили у односу на време када су возачи полагали возачки испит и
- Значај и начини безбедног понашања возача у саобраћају на путевима, у трајању од најмање шеснаест наставних часова посвећени опасностима које настају због непрописног предузимања радњи у саобраћају, утицају недовољног знања и вештина возача у извођењу појединих радњи возилом на безбедну вожњу, значају психофизичких способности за безбедно управљање моторним возилима, утицају конзумирања алкохола, лекова, дроге и других психоактивних супстанци на безбедност саобраћаја, утицају пута и путне околине, негативним ефектима агресије, беса и насилничке вожње, односима хуманости и солидарности према другим учесницима у саобраћају;

У циљу постизања високо квалитетних стандарда програма рехабилитације возача којима је одузета возачка дозвола, у креирању програма и начина рада на семинарима, примењена су савремена светска сазнања и искуства о факторима ефикасности рехабилитационих програма за возаче (Bartl et al. 2002; SUPREME, 2007.) Агенција за безбедност саобраћаја Републике Србије је у садржај поменутог Правилника који ближе регулише процес рехабилитације уградила примере најбоље праксе програма рехабилитације возача у Европи, како би се на семинарима унапређења знања примењивали принципи и методе рада које ће осигурати ефикасност програма и његов позитиван ефекат на понашање возача којима је одузета возачка дозвола, а самим тим, и генерално на безбедност саобраћаја.

Методе које се примењују на семинарима су пре свега методе личне саморефлексије (самопосматрања) и методе дискусије, а мање методе подучавања и презентирања готових сазнања, јер рехабилитациони програм мора да садржи како едукативне, тако и психотерапијске елементе.

Досадашња искуства показују да ефикасан програм рехабилитације подразумева да тренери на семинарима морају бити едуковани за рад са проблематичним полазницима, полазницима који имају отпор према промени свог понашања, односно нису заинтересовани да своје понашање промене, нити реално сагледавају последице свог проблематичног понашања. Предавачи Агенције су тренерске и социјалне вештине стекли кроз посебну психолошко-андрагошку едукацију на којој су обучавани за рад са малим групама, техникама асертивне комуникације (ја-поруке, технике одбијања негативне комуникације и сл.), упознати са основним принципима терапијског рада, као и стекли знања о групној динамици. Имајући у виду важност поштовања принципа групне динамика како би се формирала група и полазници мотивисали за рад на себи, изузетно је важно да почетне радионице води психолог, па тако почетне часове на семинарима увек држи психолог Агенције. Што се величине групе полазника тиче, досадашња искуства показују да се ефикасни програми рехабилитације спроводе у малим групама полазника, па тако и Агенција семинаре спроводи у групама од 6 до 12 полазника. Оваква величина групе омогућава динамичке групне процесе, а који су почетни основ за

промену ставова. Такође, величина групе од 10-так полазника дозвољава примену наставних метода као што су дискусија, дебата, игра улога или бреинсторминг, а које омогућавају велику активност полазника

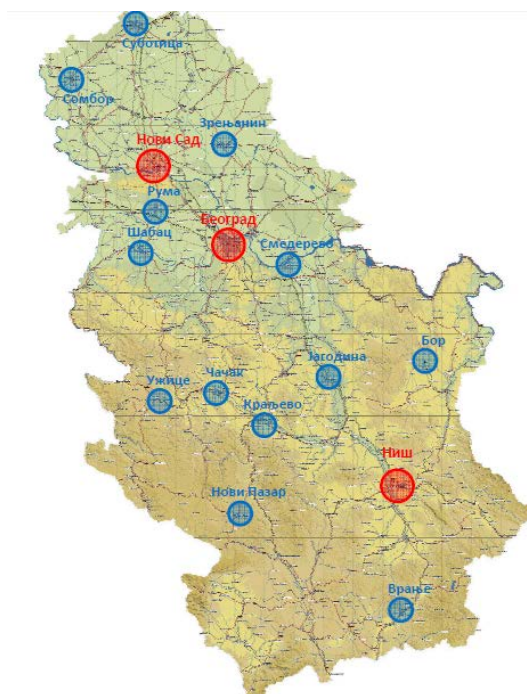
Полазници дневно могу имати највише три часа, а семинар укупно траје 14 радних дана, односно готово три седмице. Више-седмично трајање семинара омогућава да се полазници дужи временски период баве својим понашањем у саобраћају, што чини полазници основ за промену њихових ставова који су и довели до небезбедних понашања у саобраћају.

Семинар прати и посебан Приручник за унапређење знања из безбедности саобраћаја (Вујанић et al. 2012) намењен полазницима. Што се тиче активности тренера, за сваку наставну јединицу урађен је детаљан план часа и пратећи материјал за сваку од планираних индивидуалних и групних активности. Овако стандардизована припрема за сваки од часова и примена јединствене методологије рада, резултира уједначеним квалитетом реализације сваког часа, независно од појединачног предавача.

2.4 Сертификација предавача на семинарима унапређења знања

Имајући у виду велики број возача којима је одузета возачка дозвола, као и њихову просторну разурђеност по читавој територији Републике Србије, ефикасна просторна и временска организација семинара представља изазов.

Како су ресурси Агенције ограничени, појавила се потреба за постојањем већег броја предавача на семинарима. Како би успоставила мрежу сарадника распоређених на читавој територији земље, у новембру 2012. године, Агенција је организовала сертификацију предавача за возаче којима је одузета возачка дозвола.

Слика 4. Просторна расподела места у којима постоје лиценцирани предавачи семинара унапређења знања за возаче којима је одузета возачка дозвола

Предавачи су прошли едукацију из области психологије примерену раду са возачима којима је одузета возачка дозвола и раду са малим групама полазника, по програму који је прилагођен

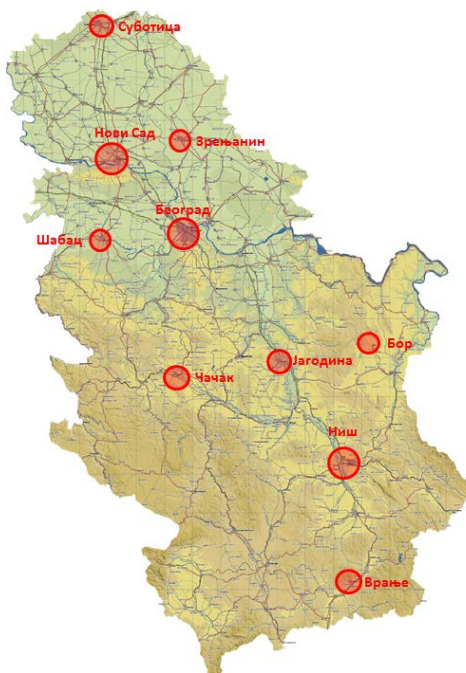
обиму и структури прекршаја због којих је надлежни орган најчешће одузимао возачке дозволе. Део процеса сертификације је подразумевао да сваки кандидат за предавача уз менторско вођство обради наставну јединицу, припреми час уважавајући постављене принципе рада на семинарима унапређења знања и одржи час са групом,

Укупно је сертифициковано 22 предавача. Приликом селекције кандидата за предаваче, предност су имали саобраћајни инжењери, искуство у држању часова, знања из области психологије и познавање рада на рачунару.

Оваквим приступом и организацијом послова, Агенција за безбедност саобраћаја је организовала мрежу предавача у свим градовима у Србији који су након пријаве броја пријаве довољног броја спремни да реализују семинар унапређења знања. На слици 3 приказана је просторна расподела места у Републици Србији у којима постоје сертифицивани предавачи за семинара унапређења знања из безбедности саобраћаја за возаче којима је одузета возачка дозвола.

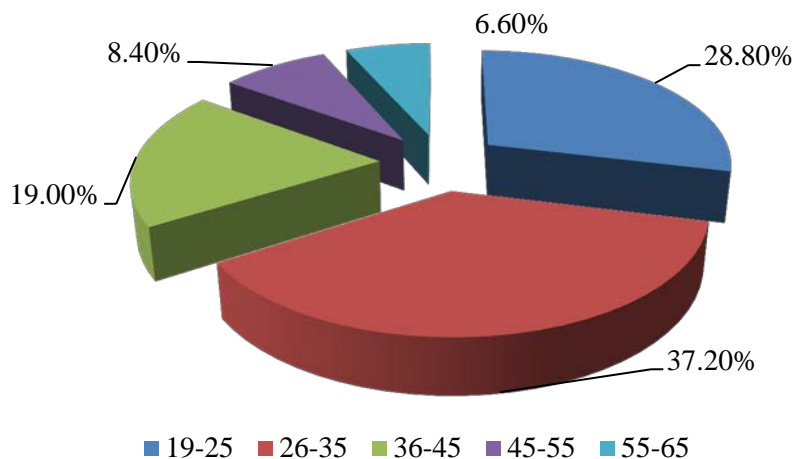
3. ДОСАДАШЊА ИСКУСТВА АГЕНЦИЈЕ ЗА БЕЗБЕДНОСТ САОБРАЋАЈА

До данас, Агенција је реализовала двадесетшест семинара унапређења знања у девет различитих градова у Републици Србији. Највећи број семинара организован је у Београду (7) и Нишу (4), у Новом Саду и Чачку реализована су по три семинара, у Врању, Суботици, Шапцу, по два, а у Јагодини, Зрењанину и Бору по један семинар унапређења знања (Слика 5).

Слика 5. Локације одржаних семинара унапређења знања за возаче којима је одузета возачка дозвола

Полазници семинара чине релативно хомогену групу по питању социо-демографског статуса. Од око 250 возача који су до сада похађали семинаре, само два возача су била женског пола. Две трећине полазника су возачи до 35 година старости (Слика бр. 6), а највећи број њих има завршено основно или средње образовање.

Слика 6. Старосна структура полазника семинара за возаче којима је одузета возачка дозвола

Досадашња искуства Агенције за безбедност саобраћаја показују да су најчешћи прекршаји полазника семинара унапређења знања за возаче којима је одузета возачка дозвола такође вожња под утицајем алкохола (односно чињење неког саобраћајног прекршаја под дејством алкохола), прекорачење брзине, претицање преко пуне линије, пролазак на црвени сигнал семафора, а велики број полазника семинара начинио је прекршаје за време изречене мере забране управљања моторним возилом

4. УНАПРЕЂЕЊЕ ПРОЦЕСА РЕХАБИЛИТАЦИЈЕ ВОЗАЧА КОЈИМА ЈЕ ОДУЗЕТА ВОЗАЧКА ДОЗВОЛА

Након двадестшест реализованих семинара и око тристотине полазника семинара унапређења знања стекли су се услови за евалуацију целокупног процеса рехабилитације возача којима је одузета возачка дозвола. Ова евалуација има за циљ препозна све појединости које се могу унапредити како би процес био што ефикаснији.

Мере унапређења процеса рехабилитације возача којима је одузета возачка дозвола односе се на:

- Документацију, са циљем да се недвосмислено доказују чињенице неопходне у процесу пријављивања као и успостављања документације којој је намена унапред јасно дефинисана: прописати услове за посебно лекарско уверење за возаче којима је одузета возачка дозвола, стандардизовати судске потврде уверења Министарства унутрашњих послова;
- Комуникацију са кандидатима: унапредити систем комуницирања са возачима којима је одузета возачка дозвола, формирати једноставан интернет образац за пријаву на семинар
- Комуникацију са институцијама укљученим у процес рехабилитације: унапређење сарадње са Министарством унутрашњих послова и Судством;; у сарадњи са овим институцијама формирати систем обавештења који ће информације везане за семинаре унапређења знања учинити доступнијим него што су тренутно (постављањем плаката, дељењем флајера);
- Локација одржавања семинара: унапређивати квалитет и опреме просторијама у којима се организују семинари;
- Садржај наставних области и методологија рада: неопходна је размена искустава свих предавача који учествују у процесу рехабилитације ових возача, како би се решили проблеми који су се евентуално појављивали током овог процеса и како би се донеле мере и предлози за унапређење процеса. Агенција ће организовати семинар унапређења знања за предаваче у програму рехабилитације, како би се усавршавала њихова знања и вештине;

Поред препознатих могућности за унапређење процеса рехабилитације возача којима је одузета возачка дозвола, општи утисак је да је систем успешно успостављен и да функционише у свим сегментима. Све активности везане за процес рехабилитације возача којима је одузета возачка дозвола које реализује Агенција су у потпуности имплементирани и угодани, а очекује се да у наредном периоду и остале институције својим радом пруже подршку овом процесу у циљу што веће ефикасности реализованих активности. Кроз залагање свих институција које су укључене у овај процес указује се на друштвени значај и неопходност проласка свих возача којима је одузета возачка дозвола кроз овакав процес рехабилитације.

Литература:

Вујанић, М. Липовац, К. Др., Приручник за унапређење знања из безбедности саобраћаја, Агенција за безбедност саобраћаја, Београд, 2012.

G. Bartl, J.-P. Assailly, F. Chatenet, M. Hatakka, E. Keskinen, G. Willmes-Lenz, 2002. EU - Project „Andrea“, Analysis of Driver Rehabilitation Programmes, Kuratorium für Verkehrssicherheit (KfV), Wien, Austria.

SUPREME (SUMmary and Publication of Best Practices in Road Safety in the EU-MEMBER States plus Switzerland and Norway). Thematic report: Rehabilitation and diagnostics. Brussels, European Commission, Directorate-General for Transport and Energy (TREN), 2007. Tender No. TREN/E3/27-2005 / Contract No. SER-TREN/E3-2005-SUPREME-S07.53754.

Закон о безбедности саобраћаја на путевима, „Службени гласник РС”, бројеви 41/09, 53/10 и 101/11.

Правилник о унапређењу знања из безбедности саобраћаја за возаче којима је одузета возачка дозвола, „Службени гласник РС”, број 59/1.